

УДК 330.341.1:658(045)

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Лозовський О.М., Бараник Ю.В.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто сутність інноваційної діяльності. Підкреслено важливість розробки і впровадження інноваційних товарів та послуг на підприємстві. Проаналізовано сучасні тенденції та визначено основні проблеми розвитку інноваційної діяльності на підприємствах України.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, управління інноваційною діяльністю, функції менеджменту.

Постановка проблеми. Основним принципом економічного процвітання будь-якого підприємства і країни в цілому є постійне здійснення інноваційної діяльності, використання сучасного обладнання для впровадження нових конкурентноздатих технологій, що забезпечують одержання доходу, підтримка підприємств, які займаються інноваційними розробками, з боку держави. Саме інноваційна діяльність є складовою частиною інноваційного менеджменту і стратегії підприємництва. Тому, дана тема є актуальною на сьогоднішній час.

Мета статті. Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану розвитку інноваційної діяльності на підприємствах в Україні, визначення основних чинників, які впливають на розвиток даного виду діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання управління інноваційною діяльністю на підприємстві досліджувала велика кількість як зарубіжних так і вітчизняних науковців, зокрема: Д.М. Куніна, Й.А. Шумпетер, Н.О. Колінко, Т.В. Данько, А.М. Кузьмін, В.С. Теленчук, Ю.І. Епіфанова, М.С. Молодоженя, О.М. Поєнко, Т.С. Онисенко, С.Н. Ільяшенко, В.А. Волохов, С.М. Ступак, І.Р. Лошенко, М.С. Рошка, М. Скиба, І. Галиця, Л.І. Чернобай, С.Р. Стоцька, О.О. Мокрогуз, Я.В. Панас, С.М. Ткач, С.В. Пустовойт, В.О. Матросова, К.Г. Ткаченко та ін. Дослідження даного питання тривають і досі, оскільки воно є досить складним і водночас цікавим для науковців.

Виклад основного матеріалу. Дослідження управління інноваційною діяльністю вимагає насамперед з'ясування сутності поняття «інновація».

Термін «інновація» (з англ. *innovation* – нововведення) утворене з двох словосполучень: лат. *novatio* – новація, новизна, оновлення, заміна) і англ. префікса *in* – в). Між тим потрібно розмежовувати поняття «новація» та «інновація», оскільки, новація – продукт інтелектуальної діяльності, а інновація – кінцевий результат інноваційної діяльності.

Основоположником терміна «інновація», запровадженого в економічну науку, вважається австрійський учений Й.А. Шумпетер, який у праці «Теорія економічного розвитку» 1912 року вводить словосполучення «нова комбінація – покращання якості виробництва, не шляхом дрібних поліпшень старого устаткування, а введення абсолютно нових основних засобів виробництва», згодом удосконалюючи свою теорію Й.А. Шумпетер словосполучення «нова комбінація» заміняє терміном «інновація» у праці «Кон'юнктурні цикли» 1939 року, де дає таке визначення: «... інновація – зміни з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організацій» [1].

Варто звернути увагу на визначення «інновації», яке дає найвпливовіший теоретик менеджменту ХХ століття П. Друкер: «...інновації (або

новаторство) – це особливий засіб підприємців, за допомогою якого вони досліджують зміни в економіці та суспільстві з метою використання їх у бізнесі чи різних сферах обслуговування» [2].

Визначення «інновація» дається в законі України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року: новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери. Також тут дано визначення терміну «інноваційна діяльність» – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [3].

Управління інноваційною діяльністю слід розглядати як діяльність, яка передбачає прогнозування, планування, організування, мотивування та контролювання з метою досягнення соціального, економічного, науково-технічного ефекту. Тому, управління інноваційною діяльністю являє собою складний процес, який можна відобразити за допомогою формули 1:

$$У.і.д. = П.р.п. + Т.д. + П.м., \quad (1)$$

де У.і.д. – управління інноваційною діяльністю

П.р.п. – продукти розумової праці

Т.д. – трудова діяльність

П.м. – Професіоналізм менеджера

Із народженням нової ідеї, застосуванням індивідуальних здібностей, активності, цілеспрямованості, особистої праці та професіоналізму вищого рівня управління з'являються передумови для розвитку інноваційної діяльності та ефективного його управління. Тому, важливу роль у забезпеченні інноваційної діяльності підприємства відіграє система стимулювання інноваційної діяльності і заохочення інноваційно активної поведінки усіх працівників організації. Разом з тим, існує цілий ряд перешкод і труднощів пов'язаних із запровадженням системи управління інноваційною діяльністю. Це проявляється в тому, що інноваційна діяльність є діяльністю підвищеного ризику. Цей підвищений ризик зумовлений новизною, творчим характером науково-технічної роботи, можливістю одержання як позитивного, так і негативного результату. Крім того, від моменту виникнення ідеї інновації до перетворення її в об'єкт визначеної форми і властивостей проходить значний проміжок часу, за який потреба в інновації може зникнути або можуть змінитися вимоги до неї [4]. Прагнення до підвищення точності оцінки ситуації, пов'язаної з розробкою новачки і її виведенням на ринок, приводить до різкого збільшення обсягів інформації, яка береться до уваги і аналізується. Дефіцит інформації приводить до того, що не можна однозначно сказати, який буде результат від інновації. Тому аналіз інновації та прогнозування майбутнього розвитку подій повинні відбуватись безперервно, що потребує значних затрат часу та фінансових ресурсів. Через це більша частина підприємців не бажають займатися інноваціями.

В основі інноваційної діяльності підприємств знаходиться процес впровадження інновацій у

виробництво. У свою чергу, інновації розробляються та створюються науковими кадрами у наукових організаціях. Аналіз динаміки показників кількості наукових кадрів та кількості організацій, що займаються науковими дослідженнями та розробками показаний на рисунку 1.

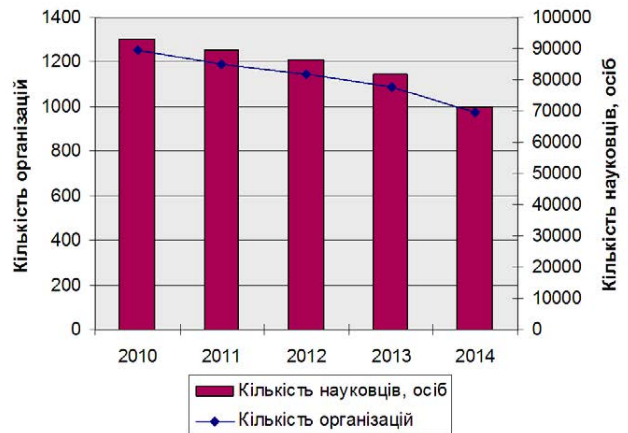

Рис. 1. Динаміка показників кількості наукових кадрів та кількості організацій, що займаються науковими дослідженнями та розробками в Україні в період з 2010 р. по 2014 р.

Джерело: [5]

Аналізуючи дані таблиці, можна говорити про те, що за період з 2010 по 2014 роки відбулося значне зниження кількості організацій та наукових кадрів, які займаються науковими дослідженнями та розробками. Було зафіксовано, що у 2010 р. чисельність науковців складала 89564 особи, а вже у 2013 знизилась до 69904 особи. Таке зниження обумовлене тим, що держава не може надати відповідної підтримки, гарантій та відповідної заробітної плати вітчизняним науковцям. Тому, зважаючи на це, науковці обирають більш перспективний шлях впровадження своїх ідей та розробок – співпраця з іноземними компаніями. Таким чином, Україна втрачає цінні кадри та можливість подальшого інноваційного розвитку. Такою ж тенденцією характеризується і кількість підприємств, які займаються науковою діяльністю. Починаючи з 2010 року їх кількість становила 1303, а станом на 2014 рік вже 909 підприємств.

Кожне підприємство, яке має на меті займатись розробкою і впровадженням інновацій, спочатку має провести роботу пошукового, теоретичного та експериментального характеру, яка виконується з метою визначення технічної можливості створення нового продукту чи послуги. Така наукова та науково-дослідна робота передбачає організацію: 1) фундаментальних досліджень для отримання нових теоретичних знань для створення інновації. Не здійснивши детальне дослідження теоретичних аспектів створення інноваційного продукту, виконання наступних етапів роботи буде не ефективним, оскільки це є основою подальшої роботи; 2) прикладних досліджень з метою застосування їх на практиці; 3) проведення процесу розробки – перетворення знань, отриманих під час фундаментальних і прикладних досліджень, у створення готового продукту. А науково-технічні послуги забезпечують процес проведення вище наведених етапів. Обсяги виконаних наукових та науково-до-

слідних робіт за період 2010–2014 рр. подано в таблиці 1.

Таблиця 1
Обсяги виконаних наукових та науково-дослідних робіт в Україні за період 2010–2014 рр.

Роки	Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження	Розробки	Науково-технічні послуги
2010	2188,4	1617,1	5037	1024,6
2011	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5
2012	2621,9	2057,7	5369,9	1203,2
2013	2695,5	2087,8	5772,8	1225,1
2014	2475,2	1910,2	5341,5	1223,8
Усього	12186,8	9539,5	26507,1	5968,2

Джерело: [5]

Аналізуючи дані таблиці можна говорити про те, що за період 2010–2013 рр. питома вага обсягів виконання фундаментальних та прикладних досліджень, наукових розробок та науково-технічних послуг має стабільну тенденцію до зростання. За даний період обсяги фундаментальних і прикладних досліджень зросли з 2188,4 млн. грн. до 2695,5 млн. грн. і з 1617,1 млн. грн. до 2087,8 млн. грн. відповідно, обсяги наукових розробок з 5037 млн. грн. до 5772,8 млн. грн. і науково-технічних послуг – з 1024,6 млн. грн. до 1225,1 млн. грн. Таке зростання може бути наслідком значної підтримки державою інноваційної діяльності підприємства, вкладу іноземних інвестицій у розробку і впровадження інновацій, її перспективність тощо. Дані показники свідчать про загальне підвищення продуктивності організацій, які виконують наукові дослідження для створення майбутніх інновацій. Разом з тим, аналіз даних за 2014 р., свідчить про поступове зниження по всіх напрямках виконання науково-дослідних робіт. Так, обсяги виконання фундаментальних досліджень скоротились на 220,3 млн. грн., відповідно зменшились і обсяги виконання прикладних досліджень – на 177,6 млн. грн. та наукових розробок – на 431,3 млн. грн. Обсяги науково-технічних послуг починаючи з 2014 р. знизились в незначній мірі, а саме на 1,3 млн. грн. Причиною цього може бути можливий відтік кваліфікованих наукових кадрів з країни, занепад багатьох наукових шкіл, зниження ролі стимулювання в оплаті за працю, продуктивність праці тощо.

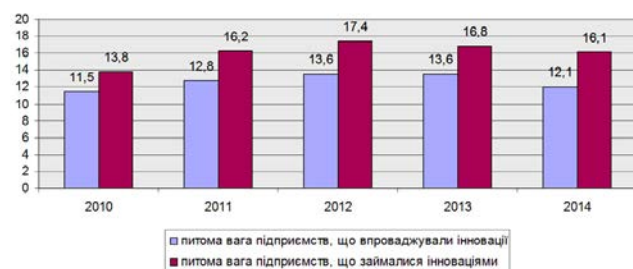

Рис. 2. Питома вага підприємств, які займаються та впроваджують інновації

Джерело: [5]

Ключова роль у створенні та реалізації інноваційних продуктів та послуг відводиться під-

приємству. Під час розробки та впровадження інноваційного продукту на існуючий ринок перед підприємством постає ряд проблем, серед яких можна виділити наступні: нестача власних коштів, недосвідченість в даній діяльності, низький рівень підтримки з боку держави тощо. Тому дані аспекти суттєво впливають на стан інноваційної діяльності підприємств України (рис. 2).

Відповідно до рисунку 2 питома вага підприємств, що займаються інноваціями серед загальної кількості підприємств України змінювалась наступним чином: з 11,5% у 2010 р. відбулося зростання до 13,6% у 2012 р. У 2012–2013 рр. кількість підприємств залишалася стабільною. Але у 2014 р. питома вага скоротилась до 12,1%. Також слід звернути увагу на той факт, що серед тих підприємств, що займалися інноваційною діяльністю лише деяка частка дійсно впроваджувала інноваційні продукти та послуги на існуючі ринки. Так, наприклад, до 2013 р. частка підприємств, що впроваджували інновації на ринок зросла – з 11,5% до 17,4%, а вже з 2013 р. вона скоротилась – з 16,8% до 16,1% у 2014 р. Наведені дані свідчать про те, що частка підприємств, які впроваджували інноваційні продукти у 2010–2014 рр. є значно нижчою за частку підприємств, що займалися інноваційною діяльністю. Це може бути свідченням того, що відсутній попит на науково-технічні розробки з боку держави та приватного сектору, оскільки обсяги державного замовлення на новітні технології є низькими. Щорічно він становлять близько 1% бюджетного фінансування наукової сфери [6]. Також спостерігається тенденція щодо відставання України у технологічному розвитку від розвинутих країн світу, що свідчить про неефективне використання власного інноваційного потенціалу.

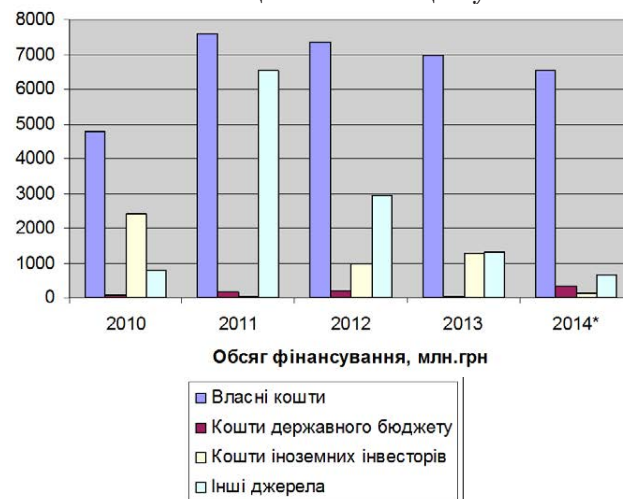

Рис. 3. Структура фінансування інноваційної діяльності на підприємствах України за джерелами

Джерело: [5]

Інноваційна діяльність на підприємстві потребує не лише інтелектуальної діяльності наукових працівників, але й значної фінансової підтримки. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств України є власні кошти, кошти іноземних інвесторів, кошти державного бюджету та інші джерела, не заборонені законодавством України. Існує декілька фінансових джерел, які відносяться до власних коштів під-

приємства. Серед них можна виділити наступні: прибуток підприємства, акціонерний капітал, страхові відшкодування, внески, амортизаційні фонди, безоплатні інвестиції, іммобілізовані надлишки основних та обігових коштів, нематеріальних активів та цільові надходження [7]. Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств України за 2010-2014 рр. показано на рисунку 3.

На підприємствах України за період з 2010 по 2014 рр. спостерігається нестабільна ситуація відносно джерел фінансування інноваційної діяльності. Частка власних коштів за період з 2010 по 2011 рр. зросла із 4775,2 до 7585,6 млн. грн. Починаючи з 2012 р. вона скоротилась із 7335,9 млн. грн. у 2012 р. до 6540,3 млн. грн у 2014 р. За період з 2010 р. до 2013 р. обсяги державної грошової допомоги у розвитку інноваційної діяльності стрімко зростали – з 87,0 млн. грн (2010 р.) до 244,3 млн. грн (2012 р.). У 2013 р. відбулось різке скорочення грошових надходжень аж до 24,7 млн. грн. і у 2014 р. обсяги так само різко зросли до 344,1 млн. грн. Що стосується коштів іноземних інвесторів, та коштів, які надходили із інших джерел, то тут ситуація така ж. Причинами цього можуть бути: військові дії на сході України, відмова іноземних інвесторів вкладати свої кошти в інновації через нестабільність економіки країни тощо.

Управління інноваційною діяльністю передбачає здійснення керівником певних функцій. Під функціями менеджменту розуміється діяльність, яка необхідна для реалізації загальних завдань управління інноваціями. До таких функцій належать: прогнозування (розробка прогнозів науково-технічного розвитку на тривалу перспективу, основним завданням якої є пошук найефективніших шляхів розвитку досліджуваного об'єкта на

основі всебічного аналізу та вивчення тенденцій його змін), планування (обґрунтування та вибір основних напрямів інноваційної діяльності відповідно до прийнятих прогнозів та цілей розвитку, потенційних можливостей, інноваційного потенціалу підприємства, попиту ринку), координації (узгоджування діяльності всіх ланок системи управління, апарату управління підрозділів і окремих спеціалістів), організації (забезпечення виконання планових завдань і об'єднання працівників, які спільно реалізують інноваційні плани, програми, проекти на основі відповідних правил і процедур), мотивації (спонукання працівників до зацікавленості у результатах своєї праці зі створення та реалізації інновацій), контролю (збір і систематизація інформації про стан інноваційної діяльності та її результати, оцінка одержаних результатів діяльності, аналіз причин відхилення і чинників, які впливають на результат діяльності). Тому, орієнтуючись на зазначені вище функції, підприємство зможе досягти бажаного ефекту з точки зору конкурентоспроможності даної інновації та отримання високого доходу з її продажу [8].

Висновок. Отже, безумовно, ніхто не може дати гарантії, що інвестиції в нові продукти чи технології принесуть гідну віддачу, особливо за умов нестабільного ринку, оскільки інноваційна діяльність завжди була діяльністю підвищеного ризику. Разом з тим, конкурентоспроможність будь-якого підприємства залежить саме від активної інноваційної діяльності. Від того, наскільки сприятливими на підприємстві будуть умови для реалізації інтелектуального, креативного потенціалу працівників, залежать якісні і кількісні нововведення, що у підсумку буде впливати на дохідність та прибутковість підприємства на ринку.

Список літератури:

1. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер; пер. с англ. – М.: Прогресс, 1992. – С. 53.
2. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво / П. Друкер; пер. з англ. В. С. Гуля. – К.: Україна, 1994. – С. 20.
3. Закон України «Про інноваційну діяльність»: за станом на 4 лип. 2002 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
4. Колінко Н. О. Управління інноваційною діяльністю як основа якісних зрушень / Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2011. – № 12. – С. 43.
5. Наука та інновації: (статистичні дані) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Федулова Л. І. Стан та проблеми України в контексті розвитку ринків високотехнологічних товарів та послуг / Л. І. Федулова // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5. – № 3. – С. 40.
7. Куніна Д. М. Аналіз стану інноваційного розвитку промислових підприємств України / Д. М. Куніна // Ефективна економіка. – 2014. – № 12. – С. 14-18.
8. Данько Т. В. Підприємницький підхід до розробки інноваційного товару / Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків, 2012. – № 11. – С. 75 // Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства.

Лозовський А.Н., Бараник Ю.В.

Винницький торгово-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Аннотация

В статье рассмотрена сущность инновационной деятельности. Подчеркнута важность разработки и внедрения инновационных товаров и услуг на предприятии. Проанализированы современные тенденции и определены основные проблемы развития инновационной деятельности на предприятиях Украины.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, управление инновационной деятельностью, функции менеджмента.

Lozovsky O.M., Baranik Yu.V.

Institute of Trade and Economics of Vinnytsia
Kyiv National University Of Trade And Economics

MANAGEMENT INNOVATIVE ACTIVITY AT THE ENTERPRISE

Summary

In the article the essence of innovative activity. The importance of development and implementation of innovative products and services in the enterprise. Analyzes the modern trends and basic problems of development of innovative activity at the enterprises of Ukraine.

Keywords: innovation, innovation management, functions of management.